

RECENZII

**CORNELIU PREPELIȚĂ, SERGIU COTRUȚĂ. FÂNTÂNILE
CU CUMPĂNĂ DIN RAIONUL UNGHENI: IZVOARE SPRE CER
(Chișinău: Lexon-Prim, 2021. 184 p.)**

Demersul autorilor lucrării este unul polivalent: cultural, etnografic, istoric, patrimonial, ecologic și didactic. Semnificația fântânilor cu cumpănă este exprimată prin imaginea lor fotografică, însoțită de comentariile relevante pentru fiecare „izvor spre cer” în parte.

Lucrarea este structurată conform principiilor natural-geografic și cronologic, cuprinzând partea introductivă după care urmează prezentarea informativ-fotografică a fântânilor cu cumpănă din 33 de sate și din municipiul Ungheni. Notele informative despre fiecare localitate în parte sunt fundamentate cu fotografii, realizate pe teren și însoțite de legendele descriptive cu indicarea neapărată a datei la care a fost efectuată documentarea.

Autorii au cuprins în investigația lor un segment cronologic extins, incluzând în lucrare fântâni cu cumpănă care datează cu secolul al XIX-lea și până în zilele noastre. Prin fotografii este realizată misiunea descriptivă și documentară a stării în care se află la zi fântânile cu cumpănă din raza raionului Ungheni. Din punct de vedere etnografic urmează a fi analizate multiple aspecte ale gradului de autenticitate ale principalelor piese ale fântânilor cu cumpănă care pe parcursul timpului au fost supuse unor lucrări de consolidare și de modernizare. Relevant în acest sens este exemplul fântânii Șoimăreștilor din satul Cornova, construită în secolul al XIX-lea, astfel, în zilele noastre stâlpul de lemn de la temelie a fost fortificat cu un stâlp de beton (p. 169). Pentru localnici a fost o soluție de moment, aleasă cu certitudine din cauza lipsei mijloacelor financiare, necesare pentru a realiza o astfel de lucrare în conformitate cu cerințele de consolidare și de restaurare a pieselor din lemn. Dar, pentru ai atribui acestei fântâni valoare de patrimoniu este contraindicată consolidarea ei cu piese de beton. Într-un final, această betonare a redus cu mult din valoare estetică a fântânii, compromițând cu mult și atracția sa turistică. Totodată, importanța acestui document fotografic este una de reevaluare a tot ceea ce se întreprinde pe teren în materie de conservare și de valorificare a patrimoniului cultural, mai bine spus a faptului cum nu ar trebui de procedat în cazul consolidării și restaurării fântânilor cu cumpănă. Cu regret, dar opțiunea „betonării” a fost

„agreată” în toate raionale Republicii Moldova și nu numai în cazul fântânilor cu cumpănă, dar și a conacelor boierești, a cavourilor nobiliare și a altor obiective de patrimoniu cultural.

Din punct de vedere geografic autorii cuprind majoritatea satelor din raionul Ungheni, nuanțând într-un recensământ al fântânilor cu cumpănă și ciutură numărul total de 157 de fântâni (131 funcționale și 26 neutilizate/părăsite) din cele 34 de localități ale entității administrative respective. Retrospectiv, în lucrare sunt prezentate imagini fotografice ale fântânilor cu cumpănă din satele Frăsinești, Măcărești, Costuleni, Valea Mare, Cetireni, Sculeni, Blondești, Chirileni, Bușila, Todirești, Grăseni, Teșcureni, Coșeni, Țoghira, Zăzulenii Vechi, Florești, Cioropcani, Semeni, Pârlița, Boghenii Vechi, Măgurele, Sonești, Horcești, Monzâtești, Condrătești, Năpădeni, Cornova, Cornești, Mănoilești, Elizavetovca, Rădenii Vechi, Medeleni și orașul Ungheni (p. 17-183).

Fotografiile vorbesc de la sine, astfel, pe lângă fântânile cu cumpănă au fost captate peisajele rurale de la mijlocul primăverii¹, peisaje pe cât de optimiste pe atât și de triste. Fiind realizate pe timp de pandemie, fotografiile constată o lipsă aproape totală a oamenilor în câmp sau în sat și doar natura își arată toată splendoarea sa la începutul unei noi renașteri de primăvară.

De rând cu fântânile funcționale, sunt prezentate și multe fântâni părăsite. Fenomenul dat nu se datorează neapărat neglijenței oamenilor sau abandonării tradițiilor seculare în privința a tot ceea ce ține de îngrijirea și întreținerea fântânilor: organizarea clăcii la săpatul fântânii, ulterior la curățarea fântânii; onorarea și cinstirea fântânarilor și a tuturor consătenilor care au pus umărul la această faptă cvasi necesară vieții la țară; oferirea pomienilor etc. Cauza unei astfel de situații este mult mai dramatică, fiind generată de depopularea satelor și chiar de dispariția multora dintre ele de pe harta administrativă a spațiului basarabean. De fapt, în fotografiile fântânilor cu cumpănă pe planul secund apar în imagini și câteva case, unele fiind întreținute, cu aspect îngrijit, iar altele mai modeste, cu garduri șubrezite și porți acoperite de rugină. Fântânile părăsite au devenit indicatorul exodului oamenilor din sate, tinerii plecând la orașe sau peste hotare, iar bătrânii, rămași în vechile vetre, nu mai dispun nici de forță, nici de mijloacele necesare îngrijirii și întreținerii „izvoarelor spre cer” (p. 73, 108, 125, 137, 155).

Unele dintre fotografii au captat în depărtare vestigii ale vieții economice din perioada sovietică: ruine ale fostelor întreprinderi, grajduri și depozite părăsite, tractoare de producție sovietică (p. 133, 167). Acest tablou este relevant atât pentru criza economică din mediul rural cât și pentru încercările foarte modeste de modernizare în domeniu. Imaginile sunt contrastante, noile realități coabitând cu reminiscențele degradante ale trecutului sovietic, iar fântânile cu cumpănă sunt undeva la mijloc – ca o mărturie a tradițiilor noastre seculare și ca un reper identitar cultural într-o lume marcată din ce în ce mai mult de fenomenul globalizării.

Metoda studiului de caz, complementată cu cea comparativă, a fost aplicată de către C. Prepelică și S. Cotruță la cercetarea fântânilor cu cumpănă din satul Cornova. Grație faptului că în anul 1931 în satul Cornova au fost efectuate cercetări sociologice sub egida lui Dimitrie Gusti, s-au păstrat și un număr însemnat de fotografii realizate de către Iosif Berman. Astfel, compararea imaginilor din trecut cu cele actuale, scoate în evidență diferențele care au parvenit cu trecerea timpului, inclusiv aspectul fântânilor cu cumpănă, numărul și ponderea lor în viața cotidiană și economică a localității (p. 158-169).

Pe dimensiunea grafică, constatăm că fotografiile realizate de S. Cotruță sunt de o calitate impecabilă, confirmând predilecția autorului spre cap-

tarea unor imagini inedite, centrate pe fântânile cu cumpănă, imaginea cărora armonizează pe fundalul panoramic al peisajelor rustice. În mod practic, imaginile din fotografiile incluse în lucrare reprezintă documente care conțin informații relevante de ordin etnografic, imagologic, istoric, ecologic și cultural. Autorul fotografiilor a reușit să aleagă momentul oportun și locul potrivit pentru captarea optimă a clipei din *veșnicia care s-a născut la sat* prin punerea în valoare artistică al unui element definitiv al habitatului rural, al fântânilor cu cumpănă și ciutură.

Totodată, lucrarea ar fi avut de câștigat dacă autorii în partea introductivă („Fântânile cu cumpănă”, „Săpatul fântânii”) ar fi trecut în revistă, de rând cu studiul Varvarei Buzilă, și alte cercetări relevante și meritorii în domeniu, inclusiv cele elaborate de Ioana Repciuc², Anatol Munteanu³ și Valentina Iarovoi⁴. Referințele la lucrările respective ar fi fost indicate în contextul elucidării componentelor etnografică și didactică, implicit a istoriei locale prin prisma valorificării patrimoniului cultural, reprezentat în cazul dat prin fântânile cu cumpănă. Totuși, lipsa unei astfel de analize a principalelor repere etnografice și istoriografice nu diminuează cu mult din valoarea certă a lucrării care include în sine caracteristici de album etnografic și fotografic, de almanah sau itinerar imagologic și de narațiune materializată prin limbajul fotografic.

Note

1. Majoritatea fotografiilor fiind realizate la începutul lunii aprilie 2020 și doar câteva imagini datând cu luna octombrie 2019 (p. 48-50).

2. Repciuc I. Rituri de întemeiere a fântânilor în Moldova. În: Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei: Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași; Muzeul Etnografic al Moldovei. Vol. 13. Iași: Palatul Culturii, 2013, p. 137-157; Idem. Fântânile de la dreapta și de la stânga Prutului. Corespondențe funcționale și rituale. În: Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie. Nr. 31 (44). Serie nouă. Fascicula Etnografie și Muzeologie. Chișinău, 2019, p. 6-14.

3. Munteanu A. Fântânile și izvoarele Moldovei de peste Prut. Ediția a 2-a, revizuită și completă. Chișinău: S. n., 2018. 308 p.: fig., fot., tab.

4. Iarovoi V. Apa în alimentație, obiceiuri și tradiții. În: Akademos, 2010, nr. 4 (19), p. 139-142.

Doctor în istorie Valentin ARAPU